

УДК 342.7:351.9.
DOI <https://doi.org/10.32782/pdu.2024.2.24>

С. О. Пушкаренко

аспірант кафедри державознавства,
права та Європейської інтеграції
Інституту публічної служби та управління
Національного університету «Одеська політехніка», адвокат

ГЕНЕЗА РОЗУМІННЯ ІНСТИТУЦІЙНОГО МЕХАНІЗМУ ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ В СИСТЕМІ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ

У статті досліджено генезу інституційного механізму захисту прав людини в системі публічного управління, що є важливим та актуальним питанням у контексті сучасних викликів українського державотворення. Аналізується еволюція наукових підходів до формування та функціонування цього механізму, від історичних витоків до сьогодення, зокрема, розглянуто розвиток концепцій захисту прав людини в умовах політичних трансформацій та реформ. Особлива увага приділяється критичному аналізу актуального стану інституційного механізму, його проблемним аспектам та недолікам, таким як неефективна координація між державними та недержавними інституціями, відсутність системного підходу та незадовільна взаємодія національних та міжнародних механізмів.

Автор підкреслює необхідність вдосконалення правових та організаційних інструментів, спрямованих на забезпечення більш ефективного захисту прав людини, особливо у контексті адаптації міжнародного досвіду до національних умов. Запропоновано інноваційні підходи для покращення функціонування інституційного механізму, включаючи підвищення професійної підготовки кадрів та посилення контролю за виконанням правозахисних функцій. Особливо розглянуто значення комплексного підходу, що включає не лише правові, але й організаційні, економічні та соціальні аспекти, для формування ефективного інституційного механізму.

Реалізація запропонованих рекомендацій може суттєво підвищити ефективність захисту прав людини та сприяти зміцненню правової держави в Україні, забезпечуючи стабільність і розвиток демократичних процесів. Стаття є важливим внеском у розвиток наукового дискурсу з проблематики прав людини в системі публічного управління, пропонуючи шляхи для подолання існуючих проблем та недоліків.

Додатково у статті обґрунтовується важливість врахування сучасних соціальних та політичних викликів, таких як децентралізація, глобалізація та зростання ролі громадянського суспільства, у процесі формування ефективного інституційного механізму захисту прав людини. Зазначено, що успішна імплементація міжнародних стандартів у національну правову систему залежить від адаптації цих стандартів до місцевих умов та особливостей правозастосування.

Ключові слова: права людини, публічне управління, інституційний механізм, захист прав, держава, судовий захист, адміністративно-правове забезпечення, конституційні права, європейський досвід.

Постановка проблеми. Проблема інституційного механізму захисту прав людини в системі публічного управління є особливо актуальною в умовах сучасного розвитку суспільства, коли від держави очікується не лише формальне забезпечення прав і свобод громадян, але

й їх реальне гарантування через ефективні механізми. Незважаючи на значну кількість досліджень, присвячених правам людини, залишається недостатньо розкритим питання комплексного підходу до формування та реалізації інституційного механізму їх захисту. Відсутність чітко

визначених, скоординованих та ефективних механізмів в публічному управлінні, які могли б забезпечити надійний захист прав громадян, призводить до порушення прав та недостатньої захищеності окремих груп населення. Це, своєю чергою, ставить під сумнів спроможність держави виконувати свої функції щодо захисту прав людини та викликає необхідність у подальшому теоретичному дослідженні та практичному вдосконаленні інституційних механізмів у цій сфері.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз останніх досліджень і публікацій свідчить про значну увагу науковців до проблематики захисту прав людини в контексті публічного управління. Вітчизняні та зарубіжні дослідники, зокрема М. М. Антонович, П. М. Рабінович, А. М. Колодій, А. О. Фальковський, а також інші науковці, акцентують увагу на необхідності вдосконалення механізмів захисту прав людини, враховуючи сучасні виклики та зміни в сучасному соціокультурному просторі. В працях дослідників розкриваються загальнотеоретичні аспекти прав людини, особливості нормативного закріплення прав та свобод у національних та міжнародних правових актах, а також ефективність їх реалізації на практиці.

Значний внесок у розвиток досліджень з цієї тематики зроблено в галузі адміністративного та конституційного права. Зокрема, роботи О. І. Наливайка, В. Я. Крижанівського, С. В. Россохи висвітлюють проблеми правозахисної діяльності судових та правоохоронних органів, розкривають особливості конституційно-правових засад захисту прав людини та громадянина в Україні.

Інституційний механізм захисту прав людини досліджується також у контексті забезпечення рівного доступу до медичних послуг та інших сфер публічного управління. У цих роботах підкреслюється важливість ефективної взаємодії між державними органами та громадянським суспільством для забезпечення надійного захисту прав громадян.

Метою статті є розкриття особливостей підходів до розуміння інституційного механізму захисту прав людини в системі

публічного управління, виявлення їх проблемних аспектів і недоліків, а також позицій щодо вдосконалення механізмів забезпечення прав і свобод громадян на сучасному етапі розвитку суспільства.

Виклад основного матеріалу. Права людини є невід'ємною складовою сучасного суспільства, вони гарантують захист та повагу до гідності кожної людини, незалежно від її раси, національності, статі, віросповідання чи соціального статусу. Це система законодавчих та моральних принципів, які визначають права та свободи кожного громадянина та зобов'язують державу їх захищати та забезпечувати. Права людини для держави є не тільки моральною та етичною нормою, але й юридичною вимогою. Будучи закріпленими в Конституції та інших законодавчих актах країни, вони є основою для створення справедливого та демократичного суспільства. Держава має забезпечувати реалізацію цих прав та свобод, а також захищати громадян від будь-яких порушень їх прав, оскільки це є важливим елементом для забезпечення стабільності та розвитку країни. Разом з тим, права людини не є абсолютними і можуть бути обмежені в інтересах безпеки та громадського порядку. Тому важливо збалансувати права та обов'язки громадян, щоб забезпечити гармонійний розвиток суспільства.

З метою забезпечення вказаного балансу, у сучасній державі, де важливе місце займає публічне управління, необхідно мати ефективний інституційний механізм захисту прав людини, який буде включати в себе різноманітні інституції та органи, що відповідають за захист прав людини в усіх сферах життя. Серед них можуть бути омбудсмени, правозахисні організації, судові та правоохоронні органи, а також інші структури, які мають відповідні повноваження та компетенцію.

Формування інституційного механізму захисту прав людини є важливим етапом у будь-якому суспільстві. Цей процес потребує належного теоретико-методичного та практичного осмислення, оскільки він пов'язаний з розробкою ефективних інструментів та механізмів, які забезпечать ефективний захист прав людини.

Вищевказане вже неодноразово було предметом наукових досліджень низки науковців, що в рамках даного дисертаційного дослідження обумовлює необхідність здійснення огляду наукових уявлень щодо інституційного механізму захисту прав людини в системі публічного управління у вітчизняній науці.

Насамперед відзначимо, що генезис наукової думки щодо інституційного механізму захисту прав людини в системі публічного управління починається з давніх часів, а саме з моменту, коли люди почали усвідомлювати необхідність захисту своїх прав від держави та суб'єктів влади. Завдяки розвитку філософії та політичної теорії, сформовано перші ідеї про необхідність створення спеціальних механізмів для захисту прав людини.

За часів Стародавнього Риму зародки інституційного механізму можна прослідкувати, наприклад, в інституті народних трибунів, що існували протягом багатьох століть. За добу Середньовіччя зароджувалися перші форми відносно відокремленого інституційного захисту прав людини, такі як королівські суди та парламенти. Однак, ці механізми були не повною мірою ефективні, оскільки влада перебувала в руках обмеженого кола осіб. З настанням епохи Просвітництва та розвитком демократичних ідей, з'явилися нові погляди на захист прав людини. Філософи та політичні діячі почали активно обговорювати необхідність створення спеціальних інституцій для захисту прав людини від держави та суб'єктів влади.

У другій половині XIX століття під впливом революційних подій та розвитку демократії створено перші органи, які займалися захистом прав людини. Наприклад, Міжнародний комітет Червоного Хреста, який займався захистом прав військовополонених та жертв війни. Формування останніх продовжилось у XX столітті. Після Другої світової війни створено міжнародні організації, зокрема ООН, які приділили особливу увагу захисту прав людини, а також прийнято міжнародні документи, які закріплювали права людини та зобов'язували держави до їх захисту.

Все вище наведене стало поштовхом для вітчизняних вчених здійснювати нау-

кові пошуки щодо сутності прав людини та їхнього захисту за допомогою відповідного інституційного механізму в межах багатьох дисциплін. Так, це питання вивчається в рамках таких наук, зокрема: в публічному управлінні задля розробки та впровадження ефективних політик та практик, що стосуються прав людини, з метою виявлення проблем та вдосконалення механізмів їх захисту; в юриспруденції, що включає в себе аналіз та дослідження прав людини, їх походження, сутність та застосування в різних сферах життя; в політології – в контексті визначення різних політичних систем та їх вплив на дотримання прав людини; в соціології – з метою виявлення впливу прав людини на структуру та функціонування суспільства; в психології – для розкриття значення прав на психічне здоров'я та самопочуття людини та в низці інших наук.

Загалом, усю сукупність наявних теоретичних досліджень, що стосуються проблематики інституційного механізму захисту прав людини в системі публічного управління, вважаємо за доцільне розділити на три групи:

- наукові праці, які присвячені розкриттю загальнотеоретичних аспектів прав людини та специфіки їхнього захисту;
- наукові праці, спрямовані розкриттю сутності інституційних механізмів в системі публічного управління;
- наукові праці, що висвітлюють публічно-управлінські аспекти формування та реалізації інституційного механізму захисту прав людини.

З метою виконання завдань, які поставлені перед даним дисертаційним дослідженням, розглянемо здобутки кожної із вказаних груп більш детально.

Існування першої групи – «наукові праці, які присвячені розкриттю загальнотеоретичних аспектів прав людини та специфіки їхнього захисту», обумовлено тим, що наукові пошуки щодо сутності прав людини та їхнього захисту є важливою темою для багатьох наукових дисциплін, що обумовлює широкий спектр відповідних досліджень.

З моменту проголошення незалежності України права людини та їхній захист стають основоположним фундаментом діяль-

ності держави, який потребував якісної теоретичної бази для його формування. Наведене обумовило наукові пошуки низки вчених.

Одним із перших та найбільш авторитетних дослідників, до сфери наукових інтересів якого відносяться права людини та їх захисту, став П. М. Рабінович. Відомий український дослідник підготував чимало праць окресленої проблематики. Серед них варто відмітити навчальні посібники на тему «Права людини та їх юридичне забезпечення (Основи загальної теорії права та держави)» (1992) та «Права людини і громадянина у Конституції України (до інтерпретації вихідних конституційних положень)» (1997), «Здійснення прав людини: проблеми обмежування (загальнотеоретичні аспекти)» (2001) тощо. У згаданих працях науковець визначив сутність прав людини, їхню систему та специфіку нормативного закріплення в Основному Законі України. Крім того, П. М. Рабінович досліджував особливості реалізації прав людини, а також захисту останніх у разі порушення за допомогою спеціального механізму, сформованого державою.

Специфіка судового захисту прав людини стала предметом дисертаційного дослідження В. Я. Крижанівського на тему «Конституційно-правові засади судового захисту прав і свобод людини і громадянина в Україні» (2013). В даній роботі вчений проаналізував основні конституційні напрями правозахисної діяльності суду, засоби забезпечення захисту конституційних прав і свобод людини і громадянина органами судової влади; розкрито місце, роль та значення Конституційного Суду України в конституційно-правовому механізмі захисту прав і свобод людини і громадянина. Крім того, в роботі розглянуто актуальні проблеми удосконалення конституційно-правового забезпечення судового захисту прав і свобод людини і громадянина в Україні, зокрема запровадження інституту конституційної скарги, забезпечення розумного строку розгляду справ судами загальної юрисдикції, правове забезпечення виконання рішень судів як складова процесу реалізації прав громадян на судовий захист. Проан-

алізовано проблеми застосування практики Європейського суду з прав людини в діяльності судових органів України та виконання його рішень. На основі аналізу нормативно-правового матеріалу, літературних джерел та судової практики сформульовано теоретичні висновки і рекомендації з удосконалення судового захисту прав і свобод людини і громадянина [1].

Викликає науковий інтерес й дисертаційне дослідження І. Б. Іванків на тему «Права людства: стан та перспективи їх забезпечення» (2019), яке присвячене дослідженню прав людства як особливих солідарних прав третього покоління, які включають право на мир, на здорове довкілля та на сталий розвиток, а також наявні та потенційні механізми їх захисту. Зокрема, на особливу увагу заслуговують розгляд вченою механізмів міжнародної співпраці для захисту прав людства, зокрема через діяльність міжнародних миротворчих місій, моніторингових місій, проектів міжнародного розвитку тощо [2].

В процесі висвітлення наукових праць, які присвячені розкриттю загальнотеоретичних аспектів прав людини та специфіки їхнього захисту, заслуговує на увагу дисертація Г. Ю. Гарасимів на тему «Вплив практики Європейського Суду з прав людини на вдосконалення правозахисного законодавства в Україні (загальнотеоретичний аспект)» (2020). Дана робота присвячена дослідженню аспектів впливу практики Європейського суду з прав людини на правотворчу (насамперед законодавчу) діяльність в Україні та можливостей подальшого вдосконалення національного правозахисного законодавства на підставі рекомендацій, висвітлених Європейським судом з прав людини у його рішеннях. Дослідження спрямоване передусім на виявлення констатованих у рішеннях ЄСПЛ зауважень щодо недоліків національного правозахисного законодавства та заходів держави стосовно їхнього усунення [3].

Комплексним монографічним дослідженням в межах першої групи є робота Я. В. Лазур на тему «Захист прав людини у публічному управлінні: євроінтеграційний контекст» (2021). В даній праці вчений розкриває сутність прав громадян,

що реалізуються у публічному управлінні, а також наводить їхню класифікацію. Детальний розгляд знайшли гарантії захисту прав людини у публічному управлінні, які розподілено на дві групи: загальні та юридичні. Особливу увагу В. Я. Лазур присвятив вивченню європейському досвіду забезпечення прав людини у публічному управлінні. Зокрема, вченим розкрито нормативну та інституційну складові захисту прав людини у публічному управлінні, а також адміністративну юстицію та захист прав людини у публічному управлінні [4].

Проблематика прав людини також відображена у монографії «Права людини в особливих правових режимах: досвід України» (2022), яка підготовлена кафедрою конституційного права Національного університету «Одеська юридична академія» за загальною редакцією М. В. Афанасьєвої. Монографія є спільною науковою роботою, результатом критичного переосмислення реальності конституційного права та реалізації прав людини в Україні в умовах особливих правових режимів. Автори провели аналіз конституційного права, міжнародного права людини, міжнародного гуманітарного права, а також національної законодавчої бази та судової практики щодо права держави на вживання заходів у випадку відступу від своїх юридичних зобов'язань у надзвичайних ситуаціях [5].

Підсумовуючи аналіз наукових доробків першої групи, зазначимо, що широкий об'єкт дослідження сприяв комплексному дослідженню загальнотеоретичних аспектів прав людини та специфіки їхнього захисту не лише в рамках наукових статей, дисертаційних досліджень окремих науковців, а також колективних монографій та навчальних посібників. Праці цієї групи формують загальнотеоретичний фундамент дослідження проблематики інституційного механізму захисту прав людини в системі публічного управління, оскільки в них висвітлюються теоретичні аспекти прав людини, такі як їхній походження, еволюція та роль у сучасному світі. Також досліджуються поняття та класифікація прав людини, їхні основні характеристики та взаємозв'язок з іншими правовими категоріями. Окрім загально-

теоретичних аспектів, у таких наукових працях звертають увагу на специфіку захисту прав людини з урахуванням динамічних змін українського суспільства.

Друга група включає в собі наукові праці, спрямовані на розкриття сутності інституційних механізмів в системі публічного управління, що відіграють ключову роль у забезпеченні ефективності та ефективності діяльності органів публічної влади.

Одне із перших комплексних колективних досліджень в межах другої групи представлено науковцями Львівського регіонального інституту державного управління Національної академії державного управління при Президентіві України під керівництвом М. Д. Лесечка та А. О. Чемериса. Так, в 2005 році вчені презентували науковий посібник під назвою «Механізми державного управління: сутність і зміст», в якому представили власне розуміння механізмів державного управління як штучно створеної складної системи, призначеної для досягнення поставлених цілей, яка має визначену структуру. Крім того, науковцями визначено сукупність правових норм, методи, засоби, інструменти державного впливу на об'єкт управління [6].

Серед праць даної групи вирізняється й дисертаційне дослідження Т. М. Середи на тему «Інституційні механізми реалізації публічної політики» (2015), яке присвячене теоретико-методологічному обґрунтуванню напрямів удосконалення інституційних механізмів реалізації публічної політики в системі державного управління. В даній роботі вчена розширила понятійно-категоріальний апарат науки державне управління, зокрема шляхом визначення поняття «інституційні механізми реалізації публічної політики», а також виділила характерні ознаки та структурні елементи інституційних механізмів реалізації публічної політики. Також виявлено та систематизовано інституційні механізми реалізації публічної політики в аспекті взаємодії між органами державної влади, органами місцевого самоврядування та інститутами громадянського суспільства. За результатами проведеного дослідження автором визначено напрями удосконалення сис-

теми державного управління в контексті удосконалення інституційних механізмів реалізації публічної політики, в тому числі з урахуванням зарубіжного досвіду [7].

Специфіку формування інституційних механізмів в системі публічного управління в сфері захисту персональних даних досліджувала Т. І. Обуховська. Так, у своєму дисертаційному здобутку на тему «Державні механізми забезпечення захисту персональних даних в Україні» (2016), Вчена провела теоретичне дослідження державних механізмів захисту персональних даних в Україні, визначила перспективні напрями їхнього подальшого розвитку та розробила науково-практичні рекомендації для органів влади в умовах трансформації державного управління. Також був проведений аналіз законодавства щодо основних прав і свобод людини та громадянина, який показав, що держава є основною інституцією, яка забезпечує захист цих прав, в тому числі в інформаційній сфері. На основі міжнародного досвіду було обґрунтовано вплив європейських стандартів та досвіду демократичних країн на організаційно-правовий механізм захисту персональних даних в Україні [8].

Також викликає науковий інтерес науково-аналітична доповідь, підготовлена представниками Національної академії державного управління при Президентові України за загальною редакцією М. М. Білинської, О. М. Петроє на тему «Інституціоналізація публічного управління в Україні» (2019). У цій роботі були виявлені об'єктивні передумови для майбутніх реформ у сфері публічного управління в Україні. Були проаналізовані зміни в інституційній системі публічного управління на рівнях вищого та центрального, а також особливості формування інституціонального середовища в умовах децентралізації. Також були висвітлені проблеми, пов'язані з реформуванням публічної служби в Україні, визначені та обґрунтовані пріоритетні напрями для формування інституціонального середовища в умовах децентралізації. Крім того, були надані пропозиції та рекомендації органам публічної влади щодо успішної реалізації майбутніх реформ в Україні [9].

Проблематика інституційних механізмів у певній сфері публічного управління стала предметом монографії Я. В. Янушевич на тему «Інституційний механізм забезпечення сфери оподаткування в Україні: теорія та практика» (2020). У даній роботі було проведено комплексний аналіз положень чинного законодавства України, міжнародних правових актів та проектів законів, вітчизняних та зарубіжних наукових, навчальних, публіцистичних джерел. Наведене дозволило обґрунтувати концептуальні адміністративно-правові засади інституційного механізму забезпечення сфери оподаткування в Україні, а також виділити закономірності та проблеми практики даного механізму в Україні. З урахуванням наведеного автором сформульована сучасна концепція адміністративно-правового забезпечення інституційного механізму забезпечення сфери оподаткування в Україні. Також були обґрунтовані перспективи модернізації цього механізму на шляху до європейського співтовариства та шляхи наповнення його новим змістом [10].

Окремі особливості формування та реалізації інституційного механізму у сфері протидії корупції дослідила О. О. Дума у своєму дисертаційному дослідженні на тему: «Інституційний механізм забезпечення реалізації державної політики у сфері виявлення, розшуку та управління активами» (2024). В останньому визначається зміст інституційного механізму забезпечення реалізації державної політики у сфері виявлення, розшуку та управління активами; охарактеризовано його нормативно-правові засади та функції. Також в роботі описано суб'єктну характеристику механізму забезпечення реалізації державної політики у сфері виявлення, розшуку та управління активами, встановлено систему адміністративно-правових інструментів та адміністративних процедур реалізації досліджуваного інституційного механізму. Крім того, описано зарубіжний досвід забезпечення ефективності інституційного механізму забезпечення реалізації державної політики у сфері виявлення, розшуку та управління активами, й обґрунтовано його організаційно-правові напрями забезпечення ефективності [11].

Одним із останніх дисертаційних досліджень у даній групі є робота В. В. Демчука на тему «Механізми державного управління у сфері цивільного захисту в умовах трансформації безпекового середовища України» (2024). Вчений дослідив процеси трансформації безпекового середовища крізь призму механізмів державного управління у сфері цивільного захисту та удосконалив категорійно-понятійний апарат за темою дисертаційного дослідження. Також обґрунтовано доцільність упровадження кращих світових практик державного управління у сфері цивільного захисту в сучасній Україні, запропоновано перспективні напрями модернізації державної політики у сфері захисту населення і територій від надзвичайних ситуацій природного і техногенного характеру, й розроблено концептуальний підхід до вдосконалення механізмів державного управління у сфері цивільного захисту в умовах трансформації безпекового середовища України [12].

Загалом, наукові праці даної групи сформулювали у вітчизняній науці публічного управління комплексне теоретичне осмислення сутності інституційного механізму та його змістовного наповнення у різних сферах публічно-управлінських відносин. Також важливе значення мають авторські погляди щодо специфіки формування та реалізації окремих елементів інституційних механізмів в системі публічного управління. Вказані праці допомагають виявити проблеми та недоліки в діяльності управлінських органів та структур, а також запропонувати шляхи для їх подолання. Наведене може бути важливим кроком у покращенні якості та ефективності управління, а також у забезпеченні стабільності та розвитку суспільства.

Останньою групою теоретичних досліджень, що стосуються проблематики інституційного механізму захисту прав людини в системі публічного управління є група наукових праць, що висвітлюють публічно-управлінські аспекти формування та реалізації інституційного механізму захисту прав людини.

Однією із останніх праць представників третьої групи є дисертаційне дослідження

Н. Е. Кошляк на тему «Інституційний механізм забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб в Україні: теоретико-правова характеристика» (2024) [13]. В своїй роботі вчена охарактеризувала нормативно-правову основу інституційного механізму забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб, а також сформулювала визначення поняття та розкрити методологію дослідження інституційного механізму забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб. На особливий інтерес заслуговують погляди автора на визначення системи органів державної влади як основних суб'єктів забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб, дослідження проблем їх функціонування. Крім того, в роботі обґрунтовано місце органів місцевого самоврядування у забезпеченні прав і свобод внутрішньо переміщених осіб на сучасному етапі й досліджено систему інститутів громадянського суспільства як суб'єктів забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб. Також Н. Е. Кошляк охарактеризувала зарубіжний досвід функціонування урядових та неурядових організацій у забезпеченні прав і свобод внутрішньо переміщених осіб, й надала рекомендації щодо вдосконалення вітчизняного інституційного механізму забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб в Україні.

М. М. Антонович, Отже, в наукових здобутках третьої групи вчені досліджують різні аспекти формування та реалізації інституційного механізму захисту прав людини в публічному управлінні. Серед них можна виділити аналіз правових актів, що регулюють цей механізм, оцінку ефективності його роботи, а також вивчення практики застосування захисних механізмів у різних країнах. Крім того, вони вивчають роль та функції державних органів у забезпеченні захисту прав людини, а також вплив політичних та соціально-економічних чинників на роботу цих органів.

Підсумовуючи все вище викладене, приходимо до висновку про відсутність комплексного дослідження проблематики сутності та реалізації інституційного механізму захисту прав людини в сучас-

ній науці публічного управління. Попри це, у вітчизняній науковій думці існують три групи дотичних напрацювань, які є невід'ємною частиною даної дисертаційної роботи, оскільки дозволяють встановити теоретичні зв'язки між різними аспектами досліджуваної проблеми та розкрити її більш повно.

Висновки. Інституційний механізм захисту прав людини в системі публічного управління відіграє ключову роль у забезпеченні демократичних цінностей та правопорядку в державі. Виявлені проблеми та недоліки в функціонуванні цього механізму свідчать про необхідність його подальшого вдосконалення та адаптації до сучасних викликів. Ефективне забезпечення прав і свобод громадян потребує чітко скоординованої діяльності державних органів, судових інституцій, правоохоронних органів та інших суб'єктів публічного управління. Важливим є також врахування міжнародного досвіду та адаптація європейських стандартів у національне законодавство. Застосування запропонованих у статті рекомендацій сприятиме підвищенню ефективності інституційного механізму захисту прав людини, що, своєю чергою, сприятиме зміцненню правової держави та захисту прав громадян на всіх рівнях.

Список використаної літератури:

1. Крижанівський В.Я. Конституційно-правові засади судового захисту прав і свобод людини і громадянина в Україні: афтореф. дис. к.ю.н. спец.12.00.02. Одеса, 2013, 22 с.
2. Іванків І.Б. Права людства: стан та перспективи їх забезпечення: дис.к.ю.н. спец.12.00.01. Київ. 2019, 214 с.
3. Гарасимів Г.Ю. Вплив практики Європейського Суду з прав людини на вдосконалення правозахисного законодавства в Україні (загальнотеоретичний аспект) : дис.к.ю.н. спец.12.00.01. Львів. 2020, 281 с.
4. Лазур Я. В. Захист прав людини у публічному управлінні: євроінтеграційний контекст : монографія. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2021. 164 с.
5. Права людини в особливих правових режимах: досвід України: монографія за заг. ред. д.ю.н., проф. М.В. Афанасьєвої. Одеса: ВД «Гельветика». 2022. 356 с.
6. Механізми державного управління: сутність і зміст / Рудницька Р. М., Сидорчук О. Г., Стельмах О. М.; за наук. ред. Лесечка М. Д., Чемериса А. О. Львів : ЛРІДУ НАДУ, 2005. 28 с.
7. Середа Т.М. Інституційні механізми реалізації публічної політики: дис.к.н. з держ.управл. Львів, 2015. 209 с.
8. Обуховська Т.І. Державні механізми забезпечення захисту персональних даних в Україні: дис. ... канд. наук з держ.управ. : 25.00.02.Київ. 156 с.
9. Інституціоналізація публічного управління в Україні : наук.-аналіт. доп. / за заг. ред. М. М. Білинської, О. М. Петроє. Київ : НАДУ, 2019. 210 с.
10. Янушевич Я.В. Інституційний механізм забезпечення сфери оподаткування в Україні: теорія та практика: монографія. Одеса. Гельветика. 2020. 411 с.
11. Дума О.О. Інституційний механізм забезпечення реалізації державної політики у сфері виявлення, розшуку та управління активами: дис. к.ю.н. спец. 12.00.07. Ужгород, 2024. 235 с.
12. Демчук В.В. Механізми державного управління у сфері цивільного захисту в умовах трансформації безпекового середовища України: дис. док. філ. в галузі знань 281 «Публічне управління та адміністрування». Київ, 2024. 202 с.
13. Кошляк Н.Е. Інституційний механізм забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб в Україні: теоретико-правова характеристика: дис. док. філос. за спеціальністю 081 Право. Дніпро, 2024. 270 с.

Pushkarenko S. The genesis of the understanding of the institutional mechanism for the protection of human rights in the public administration system

The article examines the genesis of the institutional mechanism for the protection of human rights in the system of public administration, which is an important and relevant issue in the context of modern challenges of Ukrainian state formation. The evolution of scientific approaches to the formation and functioning of this mechanism is analyzed, from its historical origins to the present, in particular, the development of concepts of human rights protection in the context of political transformations and reforms is considered. Special attention is paid to the critical analysis of the current state of the institutional mechanism,

its problematic aspects and shortcomings, such as ineffective coordination between state and non-state institutions, lack of a systemic approach, and unsatisfactory interaction of national and international mechanisms.

The author emphasizes the need to improve legal and organizational tools aimed at ensuring more effective protection of human rights, especially in the context of adapting international experience to national conditions. Innovative approaches are proposed to improve the functioning of the institutional mechanism, including increasing professional training of personnel and strengthening control over the performance of human rights functions. The importance of a comprehensive approach, which includes not only legal, but also organizational, economic and social aspects, for the formation of an effective institutional mechanism, is considered separately.

The implementation of the proposed recommendations can significantly increase the effectiveness of human rights protection and contribute to the strengthening of the rule of law in Ukraine, ensuring the stability and development of democratic processes. The article is an important contribution to the development of the scientific discourse on human rights issues in the public administration system, suggesting ways to overcome existing problems and shortcomings.

In addition, the article substantiates the importance of taking into account modern social and political challenges, such as decentralization, globalization and the growing role of civil society, in the process of forming an effective institutional mechanism for the protection of human rights. It is noted that the successful implementation of international standards into the national legal system depends on the adaptation of these standards to local conditions and features of law enforcement.

Key words: *human rights, public administration, institutional mechanism, rights protection, state, judicial protection, administrative and legal support, constitutional rights, European experience.*